

Moeder Patra schildert voor ons een schaal. Zonder bril, zonder hulpmiddelen. Alleen haar handen, de potjes verf en de penseeltjes. Na precies 10 minuten: klaar!

Een retourtje Samos - Klein-Azië

In tijden waarin het massatoerisme nog ontdekt moest worden en mensen hun eigen pleksoms verruilden voor een andere, was dit doorgaans om handel te drijven, werk of vruchtbaarder grond te zoeken of om te vluchten voor oorlogs- of terreurgeweld. Zo lieten bijvoorbeeld vroeger veel Samioten hun kuddes grazen aan de overkant, op de vruchtbare vlakten van Klein-Azië of gingen ze daar werken. In vroeger tijden maakte men zelfs even snel een overtocht om vee te roven.

PAVLOS EMMANOUILIDIS | FOTO'S: AUTEUR

Ingang van de oude oven, die nu rust in de achtertuin tussen olijven en sinaasappelbomen

Oude, voetbediende draaischijf

De nieuwe oven en rechts: dochter Stamatia maakt onderdelen voor de bekers van Pythagoras op de moderne elektrische draaischijf

Rond 1912 ging ook Dimitrios Vathiotis vanuit Samos naar Sivrihisar (het Byzantijnse *Ιουστινιανούπολη*, de stad van Justinianus), een stadje in Klein-Azië aan de overkant, en hij vond er werk als knecht bij een bekende Griekse pottenbakker. Daar leerde hij het vak en ontmoette hij de dochter van zijn baas, met wie hij trouwde. En ze leefden daar lang en gelukkig. Nou, niet zo lang eigenlijk. Tien jaar heeft het geduurd. In de nasleep van de Klein-Aziatische catastrofe van 1922 vluchtten ze terug naar Samos, naar Karlóvasi. Dimitrios en zijn vrouw zetten daar een eigen pottenbakkerij op. In de tuin stonden de houtovens (*τα καμίνια*) die nog steeds te zien zijn, een met de voet aangedreven draaischijf (*δίσκος*) en een paar penseeltjes en verfpotten voor de decoratie.

Opnieuw je draai vinden

In 1923 begonnen ze. Ze maakten gebruiksvoorwerpen: borden, schalen, kannen, lampetschalen, enzovoort. Hij vormde ze op de schijf en bakte ze daarna in de oven hard en zij verfraaide ze met haar penseel. Eenvoudige motieven waren het destijds: bloemetjes, beestjes, streepjes en dergelijke.

Hun zoon Manolis was amper 12 toen hij vol trots de door hemzelf gemaakte aardewerken spaarpot uit de oven zag komen. Hij was en werd de logische opvolger van het inmiddels aardig bekend geworden familiebedrijf. In 1950 trouwde hij met Patra. Bijna 70 jaar later vertelt zij: 'Klei kneden en tot

De beker van Pythagoras

H *δίκαιη κόψα*, de rechtvaardige beker, staat beter bekend als de beker van Pythagoras. Een slim ontwerp dat tegelijk de gulzigheid afstraft. Volgens de overlevering bedacht Pythagoras, toen de Efpálinos-tunnel werd gebouwd, een zelfregulerende beker die, als die boven een streepje werd gevuld (door 'eenslokje-meer-graag-types') meteen leegliep. Zo konden de arbeiders-slaven wel een versterkend glaasje wijn nuttigen zonder dronken te worden.

Stamatía en Elefthería
in de winkel

Oude schalen

leven laten komen op de draaischijf heb ik nooit geleerd. Schilderen, polijsten des te meer? De tweede generatie had dus het roer overgenomen. En zo ging het door, tot de dood van Manolis in 1974. Toen was er geen kneed- en ovenspecialist meer, dus de zaak moest dicht. Wat hem al die jaren eigenlijk al dwarsgezeten had, werd nu bewaarheid: er was niemand die de boel over kon nemen, want ze hadden geen zoon.

Toch bleef de zaak maar 5 jaar dicht. Hun dochter Stamatía was de appel die niet ver van de boom viel. En zij bewees dat een vrouw veel kan doen. Ook in de mannenwereld van een conservatieve provinciesamenleving en bovendien in wat vooral een mannenberoep was. Zij was 18 toen zij en haar moeder Patra nieuwe, moderne ovens kochten en in 1979 ging de zaak weer open. Stamatía begon met het creëren op de draaischijf en de producten bakken en Patra pakte weer haar oude specialisme op met schilderen, polijsten en glazuren.

Patra: 'In de vroege jaren gebruikten we klei uit Profitis Ilias (een locatie op ongeveer 3 km van Karlóvasi). Prima spul hoor, maar niet hittebestendig.' Ovenschalen maken zat er dus niet in. 'Nu importeren we klei uit Kreta, van een betere kwaliteit, die ook hoge temperaturen aankan.'

Anno nu

De betere klei, de moderne ovens en een elektrische draaischijf zijn de noviteiten in het productieproces van nu. Patra: 'Het was vroeger wel zwoegen zeg! De klei en het brandhout met de muilezels binnenhalen, de ovens met het hout stoken en zorgen dat het vuur optimaal blijft en het eeuwige getrap om de draaischijf draaiend te houden! En tegelijk met je palmen en vingers knedend vormen scheppen. Aan het einde van de dag waren we echt uitgeteld!'

Nu staat de oude met de voet gedreven houten schijf trots

Oud aardewerk wordt bewaard in kasten in de winkel

Nieuw aardewerk naar oud ontwerp

Vluchtelingen: een never ending story

Het trieste van de geschiedenis is niet dat ze zich herhaalt (op diverse niveaus) maar dat wij, mensen, nooit van de geschiedenis leren. Of dat we haar gewoon ter kennisgeving aannemen. Voor zover de 'rendement-studies' van nu het nog mogelijk maken.

Er waren en zijn nauwelijks plekken op de wereld zonder (economische) vluchtelingen. Dimitrios in ons verhaal was in 1912 een economische - en in 1922 een oorlogsvluchteling. De ontheemden van 1922 zijn misschien het bekendste en het vaakst geciteerde voorbeeld. Het was weliswaar de grootste vluchtelingenstroom, maar een van de vele, die voorafgingen en volgden. Ermoúpoli op Syros is ontstaan door opeenvolgende stromen vluchtelingen, te beginnen in 1822 na de Slachting van Chios, in 1824 na de vernietiging van Psará, een eiland ten westen van Chios en Kasos, een eiland ten zuidwesten van Kárpáthos en tal van andere onder meer uit Klein-Azië en van Kreta. De lijst is bijna oneindig.

Een ander aspect, dat pas de laatste jaren in de nationale historiografie openlijk ter discussie komt, is dat vluchtelingen vaak een tweerichtingsverkeer vormden. Niet alleen Grieken, maar ook Ottomaanse moslims uit de bevrijde Griekse gebiedsdelen moesten vluchten. Zoals ongeveer 40.000 Kretenzische moslims, die na het autonoom worden van Kreta onder Griekse voogdij in 1899 vooral naar Klein-Azië uitweken. Maro Douka beschrijft dit in haar prachtige historische roman Αθώοι και Φταίχτες (Onschuldigen en Daders) dapper en ontroerend door de ogen van een nakomeling van een Turkse familie die in 1916 Kreta verliet. Hij komt terug naar het eiland op zoek naar het verleden met als gids de notities van zijn opa (helaas alleen in het Grieks uitgegeven).

En een ander, verzwegen aspect zijn de velen aan wie niet eens de vluchtelingstatus is gegund. Afgeslacht of als slaaf verhandeld. Een zwarte bladzijde in de Griekse opstand van 1821 is het lot van de moslims in Tripolisá na haar inname door de Griekse troepen onder Kolokotronis. Turkse en Joodse vrouwen, kinderen en mannen afgeslacht en velen als slaven verkocht. De schattingen lopen sterk uiteen maar 15.000 is een aannemelijk gemiddelde.

op een prominente plaats in de zaak, de houtovens genieten van hun oude dag, rustend tussen de planten en bomen in de achtertuin. En een paar van hún producten pronken in de vitrines verspreid door de winkel. Die verder dienen als model voor het aardewerk van nu.

Stamatía staat nog aan het roer, Patra schildert nauwelijks meer maar haar taak is overgenomen door haar tweede dochter Elefthería en ...

Vierde generatie

...de vierde generatie is inmiddels actief. Emmanouela Makrí, de dochter van Stamatía, is in 2014 als chemisch ingenieur afgestudeerd aan de Polytechnische School van Athene en heeft een postdoc Financiële Economie gedaan. Zij keerde terug naar Samos en opende een pottenbakkerij in Manolates, een toeristisch dorp op de berg Ámbelos. Haar kennis als chemica en econoom benut ze in haar nieuwe werk/hobby.

We hadden het over de drie verschillen in de procesontwikkeling van dit familiebedrijf in de loop der jaren. Een vierde, zeer kenmerkend voor onze tijd, betreft het assortiment. Toen ging het uitsluitend om gebruiksvoorwerpen. Nu is de productie ook gericht op het toerisme. Maar het leuke in hun zaak is dat ook de mooi versierde souvenirs fraaie gebruiksvoorwerpen zijn: een schaal, een beker, een kan of kruik en geen prullaria 'Made in Verweggistan'. 🐾

Boek nu!

MINIATI
FOTOREIZEN

Workshopreis Fotografie
Leer in Griekenland op z'n mooist fotograferen!
22 t/m 29 september 2019

Fotoreis Peloponnesus
Peloponnesus, het andere Griekenland
6 t/m 14 oktober 2019

Ga naar www.fotografierondreizen.nl

KRETA wijnen

Breed assortiment elegante wijnen
van lokale authentieke druivenrassen.

www.kretawijnen.nl

Bij grotere bestellingen contact via info@kretawijnen.nl
voor gratis bezorging.